

Parastina Kurdistanê zexim dibe

Çiya li ser piyan e; yê ku ji dûr tîn dibêjin 'em in ên raqîb û berberî ew çiyên e.' Belê ew war e, lê ne ew bihar e, kurd êdî ne kurdên zamanê berê ne. Rewş diyar e, plan berfireh û xeteriya li ser axa Kurdistanê ji hêla her kesî ve tê zanîn... *Adar Gulan / R.2*

Nalê azadiya Kurdistanê: Meqap

Zarokatiya min li gund derbas bû û heta lîseyê jî peze me hebû. Herdu rojên dawîya heftê û mehên havînê ku dibistan tunebû, em diçûn ber mî û berxikan. Ji ber vê jî dema me pir zêde li çolê derbas dibû. Di van roj û mehan de min... *Kadri Esen / R.8*

Dijminê kurdan

Seydayê Tîrêj di helbesta xwe ya Bilbilê Dilşad de dibêje "Îro li me ferman e, li ser gerdenê şûr e". Belê ev 200 sal in rewşa me kurdan wiha ye, em li dijî şûrê li ser gerdenê hertim li ber xwe didin, ew roj nehat ku em zirxê... *Şindar Akinci / R.2*

xwebûn

9 - 15 GULAN 2022 HEJMAR: 125 BUHA: 5 TL rojname@xwebun.org

Kurdî jî mîna kurdan li ber xwe dide

Di 15'ê Gulana 1932'yan de hejmara yekemîn a kovara Hawarê li paytexta Sûriyeyê, Şamê derket. Kovara Hawarê wekî kovareke wêjeyî, hunerî û felsefeyê ji aliyê zimannasê kurd Celadet Alî Bedirxan û hevalên wî ve hate amadekirin. Lewre jî kurd roja 15'ê Gulanê wekî roja cejna zimanê kurdî pêşwazî dikin û her sal roja 15'ê Gulanê bi şêweyên cuda tê pîrozkirin. Bi boneya vê rojê û ji bo ku em... *Hevpeyvîna Rizoyê Xerzî / R.4*

Lêçûna şerê têkçûnê û 3 trilyon e

Pênasekirina têgehên gelek girîng e. Mînak şer, têgehêk e û tê wateya pevçûna navbêra du hêzan, her wiha tê famkirin ku eger li deverekê şer hebe, li wir pîrsgirêkek jî heye. Eger şer hebe li wir siyaseta jî heye, eger şer hebe divê aştiya wî jî hebe. Ji destpêka dîrokê heta roja me ya îro şer ji ser dîka dîroka mirovatîyê kê... *Piling Welat / R.7*

Şerê azadî û îxanet

Dewleta tirke heta serranê 1950an şaranê bînan reyde verva şarê kurdî zî qirkerdişo sûr da domnayene. Badê nê serran zî dest bi polîtîyaka qirkerdişê sipêyî-asîmîlasyonî kerd. Serranê 1960an ra dima Kurdistanî de dibistanê "helenayîşî" (YİBO) ameyî akerdene û nê dibistanî sey menegeneyê asîmîlasyonî ameybî bikarardene. Heta vejîyayîşê Têgêrayîşê Azadiya Kurdistanî dewleta faşîste bi goreyê hesabê xo persgiraya kurde zî hel kerdbî. Bi vejîyayîşê Têgêrayîşê Azadiya dewleta tirke nê hewnî ra heşiyar biye û bi cuntaya 12ê Îlone waşt nê têgêrayîşî... *Xoser Welat / R.9*

Ev şerê man û nemanê ye

Şerê di 14'ê nîsanê de li Zap, Avaşîn û Metîna hatibû destpêkirin, 20 roj li pey xwe hişt. Berê jî çend caran li Zapê şerên dijwar rû dabûn. Lê artêşa tirk encam negirtibû. Fermandarê NPG'ê Mûrat Karayilan êrîşên dawî yê dewleta tirk û şerê gerîla yê li dijî dagirkeriyê destnîşan kir

ku gerîla li Zap û Avaşînê zêdeyî 2 hefteya ne berxwedaneke mezin dimeşînin û got: "Tu doz biqasî doza azadiyê ya gelê kurd mafdartir nîn e. Bi vê bawerî û biryardariyê li dijî dijmin şer dikin. Ev şerê man û nemanê ye. Zap keleha berxwedanê ye. Serkeftin dê ya me be..." *R.3*

'Qad di destê HPG'ê de ye'

Şerê li Zap, Metîna û Avaşînê bi hevkarîya PDK'ê û cerdevanan didome. Di şer de li gelek deveran pevçûnên dijwar pêk tînin. Li gorî daneyên HPG'ê heta niha zêdeyî 300 leşker hatine kuştin. Artêşa tirk ji 14'ê nîsanê heta niha ji hewayî û bejayî qadê bombe dîke. Leşker û hêzên taybet ên PDK'ê nikarin li qadê bi cih bibin. Herî dawî 10 çawîşên pispor ên derûniya wan xera bû îstîfa kirin. Li gelek qadên ku leşker nikarin bi pêşde biçin cerdevanan wekî mertal bikar tînin. Cerdevanên ji malbata Hazîm Babat û malbata Tahir Adiyaman ên tev li şer bûn, diyar kirin ku HPG'î bersîvên dijwar didin leşkeran û gotin: "Leşker paşve direvin. Li qadê asê mane, derûniya wan xera bûye. Nizanin gule ji ku tînin. Em êdî naçin şer..." *R. 3*

Hevalbendên firotî

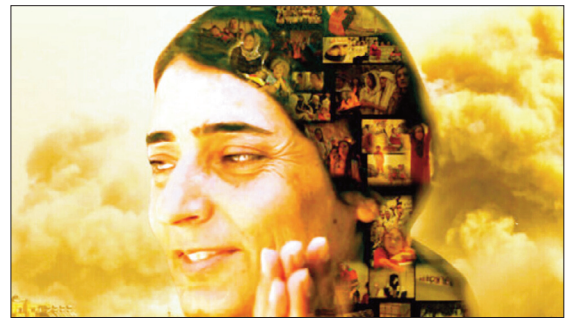
Li Şengalê ji 2014'an û vir ve gelek tişt hatin guhertin û hîn tînin guhertin jî. Ev guhertin ji bo gelê herêmê bû ezmûneke bişê. Tevî hemû êş û azaran jî gelê herêmê bi armanca xwedî li hebûna xwe derve giranî da xebatên rêxistinîkirina xwe. Li ser vî esasî cara yekem civaka êzîdî li gor bawerî û kevneşopîya xwe ya resen peragala xwe ya rêxistinî avakir. Di çarçoveya xebatên xwerêxistinê de sazî û dezgehên rêvebirî, rêxistin, parastin, civakî û çandî hatin avakirin. Li gel hêzên Yekîneyên Berxwedana Şengalê û Yekîneyên Jinên Şengalê hêzên Asayîşa Êzîdxanê jî hatin... *Felemez Ulug / R.6*

Plana valakirina Şengalê pûç bû

Li ser daxwaza dewleta tirk û aligirê wan PDK'ê zextên li ser Şengalê berdewam dikin. Herî dawî pêşmergeyên PDK û aligirên peymanî 9'ê Cotmehê derewên mezin kirin û xwestin bi tirsandinê mîlet ji Şengalê derbixînin û koçber bikin. Di 30'ê adarê de artêşa Iraqê di navbera Şengal û Rojava de dîwareke dirêjiya wî 250'î kîlometre bû çêkir. Ligel van hêzên girêdayî artêşa hikûmeta Iraqê di 2'yê gulana de bi hejmareke zêde leşker, wesayîten zirxî, tang û obusan xwest bikeve navenda bajarê Şengalê. Lê li rastî berxwedana Asayîşa Êzîdxan û hêzên YBŞ û YJŞ'ê hat. Pêvçûnên... *R. 7*

Hunermendê bêkêr

Li welatekî biyanî hunermend salê carekê hunerên xwe pêşkêşî padîşah û gel dikin û padîşah jî li gora hunera wan xelatê dide wan. Xelata hunermendê yekemîn sed zêr in, xelata hunermedê duyemîn pêncî zêr in û xelata hunermedê sêyemîn jî deh zêr in. Lê li wî welaî zilamek heye ku her tiştên wî ji yê civakê cuda ne. Hunera wî zilamî ne bi kêrî wî û ne jî bi kêrî civakê tê. Lê zilam jî xwe ji bona wê rojê amade dîke, zilam derziyê di erdê de diçikîne û ta... *Riza Uyar / R.10*

'Hêza' xelata sêyemîn wergirt

Belgefilma Hêza ku çîroka jineke êzdî digire dest, di Mîhrîcana Xelatan a Filman a Jinên Serbixwe ya Los Angelesê de xelata "Belgefilma herî baş" wergirt. Festîvala Filmên Jinan a Serbixwe ya... *R.11*

Dêstpêkirin biryar, serketin encam e

Di gerdûna biserûber de hemû tişt û hêmanên ku hene xwezayî ne. Li ser rûyê erdê jî du hêmanên bingehîn hene; hêmanên xwezayî û hêmanên çêkirî. Hêmanên xwezayî, xwe bi xwe hatine/tên afirandin angoyê berê de hene. Hêmanên çêkirî bi destê mirovan angoyê hêla mirovan ve pêk tînin. Bi vegotîneke din; çî tiştên ku hene yê derexwezayî hemû berberhemen mirovan in û ji hêla mirovan ve hatine/tên çêkirin. Tekane avakar, hilberîner û dahênerê sazî, pergal û damezrînerên ser rûyê erdê, mirov e. Mirov her tiştî bi destê xwe ava dîke; bi destê xwe diaprêze û dîsa bi destê xwe xira dîke. Bi vegotîneke din; mirov hem afirînerê berhemên xwe; hem jî bende û derdestê berhemên xwe û hem jî têkber û rûxînerê berhemên... *Adar Jiyan / R.5*

Imera Basın Adına İmtiyaz Sahibi:
Kadri Esen
Sorumlu Yazışmaları Müdürü:
Mehmet Ali Ertaş
Yayın Danışma Kurulu:
Abdulla Peşew

Ehmed Huseynî
Kakşar Oremar
Selim Temo
Dr. Zerdeşt Haco
Munewer Azizoglu Bazan
Yayın Türü: Haftalık Yaygın Süreli

Yönetim Yeri: Kooperatifler Mahallesi Cahit Sıtkı Tarancı Sokak İstanbul Apartmanı No: 18/6
Yenişehir / Diyarbakır
Baskı: Diyarbakır Yenigün Matbaacılık Selahattin Eyyubi Mah. Turgut Özal Bulvarı, Batıkent Yapı Koop. A/4 Blok Altı **Bağlar / Diyarbakır**

Her nivîskar ji nivîsa xwe bersiveyar e.

Ji bo abonetiye
Tel: 0 (541) 806 84 85

Dîroka têkoşînî ra ju fîgur: Mîrza Axa

Dr. Îsmet Konak

Seserra XIX. de mabênê dewleta Osmanî û împaratoriya Rûsya de xeylêk şerî qewimî-yayî. Rûsya îşxalkerdîşê erdê Osmanî xo rê armancêk dîyar kerdbî. Aye bitaybetî waştêne ke Kurdistanî bigêro binê serdestiya xo. Na çarçewa de ge-ge bi tayê eşîranê kurdan têkilîyî viraştî. Eşîrê sey Sipkî, Cemaldînî, Celalî, Redkî, Birûkî, Hasanî herêma Serhadî de tewrê tayê têkilîyan biyî. Baxusus mabênê kurdanê Şemsedînovî û îdareyê çarîye de hemkarîya girse estbî. Mîsal Huseynî Axayo Çokdeve (Çongdeve), Gulî Cafer (Cewer) Axa, Kasim Axa, Ahmet Axa Rûsya rê hetkarîye kerdbî. Gulî Cewer Axa, lajê ey Alî Eşref Beg, Ahmet Axa artêşa Rûsya de xeylêk şeran de wezîfeyê girîngî ardî ca. Oncîna eşîra Birûkî ra kalikê Kînyaz Kartalî Fethî Begî kî artêşa Rûsya rê xizmet kerdbî. Na babete de nimûneyê zaf ê.

Seba dîroka kurdan û rûsan şero ke 1828-1829î de ame ca wayîrê girîngîyêka girse bî. Nê serran Rûsya û dewleta Osmanî mabênê xo de şer kerd. Artêşa Rûsya Ahiska, Ahilkelek, Erzîrom, Qers û Bazîd îşxal kerd. Raversîyayîşê rûsan beguman bala tayê eşîranê kurdan ant. Bitaybetî no dem êzîdîyan hetê îdareyê Osmanî ra xeylêk tedayê dînî diyêne. Ê sey "şeytanperestî" amêne namekerdene. No semed ra êzîdiyê sancaxê Sêrtî kî Rûsya rê nêzdî biyî. Sancaxê Sêrtî no wext giredayîyê eyaletê Bedlîsî bî. Zerreyê sancaxê de 7 qezayî estbî. Nameyê înan ra ju Rindwan bî. Goreyê tayê cigeraşîyan nameyê Rindwanî birastî "Rendwan" o. Yanî kokê na çekuye kurdîki yo. Rindwan wextê şerî de fekafeke 800 banan ra amêne viraştene. Qeza de zafî kurdê êzîdiyî ciwiyêne. İnan ra teber armenîyî, asûrîyî û keldaniyî ciwiyêne. Mabênê nê nasnameyanê etnikîyan de paştîdayîşêko balkêş estbî.

Rindwan de axayêkê êzîdîyan xeylê nam dabî. Nameyê ey Mîrza Axa bî. Goreyê zanîştîşo ke hetê tarîxnas Celîlê Celîlî yeno dayene Mîrza Axayî rê "Mîrziko êzîdî" vatêne. Mîrzik wayîrê otorîteyê girsî bî û Rindwan îdare kerdene. Vera nasnameyanê bînan ey de toleranso hîra estbî. Mîsal ey Rindwan de dêrêk awankerdbî.

Domananê ey perwerde bi armenkî gîrewtbî. Mabênê Mîrza Axayî û keşîş Ter Pogosî kî zaf rind bî. Dewleta Osmanî waştêne ke paştîdayîşê dînamîkanê Rindwanî birizna û na çarçewa de mabênê şaranê Rindwanî û musulmanan de dîşmenîye ramitbî. Verê şerê rûsan û tirkan qewetanê Mîrzik Axayî û Ter Pogosî bi artêşa Osmanî tayê pêkewtîşî kerdi. Netîceyê pêkewtîşan de şarê Rindwanî serkewtbî. Nê serran kurdê êzîdiyî yê Rindwanî vera Şêx Qasimî kî têkoşîn kerdene. Goreyê notanê raywanîya arkeologê İngîlîzî A.H. Layardî Şêx Qasim dewa Goya ra bî. Dewa ey serê raya Bedlîs û Cizîrî de biye. Şêx Kasimî de vera êzîdîyan dîşmenîya girse estbî. Ey xeylêk dewê êzîdiyî rijnayî û êzîdiyî kiştî.

Key ke Rindwan de tedaya îdareyê Osmanî qewimîya, şerê 1828-1829î dest pê kerd. Artêşa Rûsya payîzê 1828î de Bazîd de verê Panosî de artêşa tirke mexlub kerde. Paşayîya Bazîdî kewtê binê serdestiya Rûsya. Raversîyayîşê artêşa Rûsya seba şarê Rindwanî roştîyêka raxelîsîyayîşî bî. No semed ra serdaran sey Mîrza Axa û Ter Pogosî waştêne hetkarîye bidê Rûsya. Nê kontekstê de Mîrza Axayî bi fermandariya artêşa rûsan tayê têkilîyî viraştî. Ey verî di temsîlkarê xo rusnayî general Paskewîçî la ê bi destê tirkan ameyî qetilkerdene. Dima Mîrza Axayî mektuba bîne dê nuştene û pê Kîrakos Arakelovî rusne Erzîrom. Arakelov key ke zemherîya 1829î de rest çayê general Paskewîçî, general şîbî. Uca de bi general Pankratyevî ame têhet. Mektube teslîmê ey kerdbî.

General Pankratyevî dima derheqê na

mektube de raporêk amade kerd û rusna general Paskewîçî. Ey raporê xo de wina nuştî: "Kîrakosî mi rê vat ke armenîyî, kurdê êzîdiyî û Mîrza Axa seba îşxalê paşayîya Bazîdî yê Rûsya zaf bextewar ê. Eke hêzê rûsî aver şîne ê do bi qewetanê xo paştî bidê, Binê serdestiya Mîrza Axayî de fekafeke 2000 qewetê êzîdiyî û hende kî armenîyî estê."

General Pankratyevî bi rûskî mektubêke nuşte û pê Kîrakosî Mîrza Axayî rê rusne la kesî zîwanê rûskî nêzanêne ke biwano. Kîrakos Arakelovî qala nêzdîbiyayîşê germî û sempatiyê Pankratyevî kerd. Na mektube seba Mîrza Axayî bes nêbiye. Ey mektuba hîrêyîne gulana 1830î de nuşte û pê di armenîyan Petros Xazarovî û Kîrakos Arakelovî rusne fermandariya Rûsya. Temsîlkarê axayî şîyî Erzîrom la general Paskewîçî şîbî Tîflîs. Çike no taw şerê Rûsya û dewleta Osmanî qedîyabî. Mabênê di dewletan de Edîrne de peyma-

nêke ameyê îmza kerdene.

Seba teslîmkerdîşê mektube temsîlkarî Erzîrom ra şîyî Tîflîs. İta de Kîrakos Arakelov kolera ra şî heqîya xo. Petros Xazarovî rixmê zehmetîyan mektuba Mîrza Axayî daye Paskewîçî. Mektube bi armenkî nusîyaybî. Ser û binê mektube de morê Mîrza Axayî estbî. Muhtewayaya mektube bi kilmî wina ya: "...Key ke mi eşnawit ti ame Panos, mi to rê mektubêke nuşte û pê temsîlkarane xo rusne la heta nika to ra ne xebere ne mektube girewte. Serra ke ti ame Panos, ez, welatê mi, şaro êzîdî û xîrîstîyan zaf zerrewes bî. Na mektuba ke mi pê temsîlkarane xo to rê rusne, mektuba hîrêyîna a. Temsîlkarê verênî nêrestî to, wina aseno ke ê bi destê Osmanan ameyî qetilkerdene...Ti (general Paskewîçî-İ.K.) çimeyê ma yê şerêfî yê. Ti bizane ke nufusê ma şenik o la çimê dewleta Osmanî de ma zaf girs asenê. Heq ke ray dano 100 esparê mi bi asaniye 300 esparanê dewleta Osmanî eşkenê orte ra wedarê. Coka îdareyê Osmanî mi sey dîşmenî vînenê. Ez wazena ti çîyo ke zerrîya mi de esto û armancê mi bizane. Ti padîşaxê mi, ez xizmetkarê to yo. Eke vengê to Baxeşê Bedlîsî ra yeno goşê ma yan temsîlkarê ma xebere danê ke heta Bedlîsî to her ca girewto o wext bi hezaran Heqî rê zaf sipas kenîme."

Goreyê kitabê Celîlê Celîlî derheqê cewabê Paskewîçî dellîkê çin o ke ey cewabê xo bi nuşteki rusno. Ey teyna dermanêkê çimî û hedyeyêke dabî Petros Xazarovî. Çayê Paskewîçî çiyêko nuşteki nêrusna? Çike no dem mabênê di dewletan de peymana Edîrne ameyê îmza kerdene û ey nêwaştêne têkilîyan xirabe bikero. Beşdariyê Mîrza Axayî netîceyêkê musbetî neda. Seba şaranê Rindwanî hêvîya raxelîsîyayîşî vîndî biye.

İdareyê tirkan birastî wextê şerî de Kurdistan de otorîteyê xo xeylê vîndî kerdbî. Seba restorasyonê serdestiye fermandaro tirk Reşît Paşa ame wezîfekerdene. Binê destê ey de 40 hezarî leşkerî estbî. İşxalê Reşît Paşayî Kurdistan de 1833î ra heta 1836 dewam kerd. Rixmo ke Mîrza Axayî xo ver da, 1836î de ey serdestiya dewleta Osmanî nas kerde. Ey ra dima tayê eşîranê kurdan kewtî binê îdareyê tirkan.

Serra 1837î de fermandar Reşît Paşa rîyê kolera ra merd. İdareyê tirke Mîrza Axa kî dawetê merasimê cenaze kerd. Armancê ey kiştîşê axayî bî. Axa ame xapitene. Key ke ame cenaze, qonaxê hetkarê walîyê de ame kiştene. Merdimanê Mîrza Axayî o girewt û Rindwan de defin kerd.

Têgêrayîşê dewleta tirke vera kurdan tim wina bî. Mîr Mûhammed, Mîrza Axa, Şêx Ubeydûllah, Sêy Riza mexdure na polîtîkaya dirîye biyê. A wazena ke kurdî bêwelat bîmanê û tim îteat bikerê. A wazena ke kurdî heta peynîya dinya qayîtkerdoxê kelaya aye bibê la no nêzdîbiyayîşê vera xozaya çiyî yo.

Serdar Altan

Nûjiyana xweza mirov û bihara welat

Zivistanê barkir û çû, êdî demsal bihar e.
Reng û rûyê mirov geş, ew ji mehan Adar e.
Baran hûr hûr dibare, lê binêre Nîsan e.
Li nav xweza şahî û cejn, ew der bûye Gûlan e.
Demsalên giran li paş man, vaye dîsa bihar e.

Çiya û zinar, dar û ber, çem û rûbar, newal û deşt... Xwezaya Welatê me hetim bi xweşî û geşî mirov pêşwazî dike. Her demsalek xweşiya wê cûda ye. Lê dema bihar tê, Kurdistan dibe parçeyek ji bihûştê.

Çar demsal dibuhire li vî welatî. Her demsalek rengê nû bixwere tîne. Her demsalek xwezayê hembêz dike. Lê bihar keskesora demsalan e. Xweza bi

rengê biharê dixemile û bi gûl û çiçekan, xwe ji nû ve avadike. Ji ber wê xweza şikirdarê biharê ye.

Vaye gul û kûlîlk şîn dibin, dar û ber pelên xwe vedikin. Zivistan jî çû, êdî demsal bihar e.

Bihar şahî û xweşiya xwe jî bi xwe re tîne. Raperîna xwezayê ye bihar. Her wiha ji bo mirovahiyê hêvî ye bihar.

Her çiqaş bihar wek xwenûkirina xwezayê tê zanîn, ji bo mirovahiyê jî xwenûkirin e ev demsal. Kirasê tarîtiya zivistanê jî ser xwe davêje, dest bi jiyaneke nû dike însan.

Kurdistan bi xweşî û geşiya xwezaya xwe navdar e. Xweza bandorek wisa erênî li ser mirovahiyê dike ku mirov bê xweza nikare jiyaneke bi rêk û pêk bidomîne.

Xweza feyz dide însan. Vîna xwezayê heye, jiyaneke rengîn dike û bedew dike. Ji dîroka kevin heta niha mirovahî bi berhemên xwezayê jiyana xwe domandine. Ev

xwezaya bêhempa, dewlemendiyekê jî bi xwera diafirîne. Ev dewlemendî bi biharê geş dibe. Wisa geş dibe ku dilê mirovan şanaz dike. Lewma bi her parçeyê laşê xwe li biharê xwe girtiye însan.

Dema bihar hat gul û çiçek, dar û ber, mîrg û zozan şîn dibin li her derê. Lê li Kurdistanê, bi taybet jî li ser çiyayên bilind Guldexwîn rûyê xwe vedikin. Ev jî taybetiyeke xwezaya Kurdistanê ye. Çiyayên bilind mazovaniya guldexwînan dikin. Guldexwîn sergula gul û kûlîlkan e. Lê vaye wê bi sedan curre kûlîlk şîn bibin li ser axa welêt. Wê li dora Guldex-

wînê bibin xelek. Bihar wê can bide gul û çiçekan, wê bibe keskesorek. Paşî li lat û zinaran û serê çîyan dar û ber wê ji xwe re jiyaneke nû biafirînin.

Hatina biharê bandoreke ewqas mezin li xweza û jiyaneke dike ku ne pêkan e ew bêhn û rengên biharê neyên hîskirin. Rengên ku ji xwezayê diafirin, bêhna ku ji xwezayê tê, dide fêmkirin ku tiştêkî cuda pêk hatiye. Ew guhertînan ku pêk tên jî carna tevî derd û kulên di mejiyan de dide jîbîrkirin, carna jî hêviyên mezin dide afirandin.

Vaye qeşa dihele; gellî, çem û newal geş dibin. Xûşe xûşa kanî û rûbara ne. Dema dengê ava ku diherike bi dengê çûkan re dibin yek wê demê hatina biharê bêtir bedew dibe. Dar û daristanên ku bi dengên çûkên biharê geş dibin, bi pelên ku vedikin dibijên "bihara me jî hat."

